

de, fordi træets skygge holdt giftige orm borte (21), i NVSjælland hed det, at man gjorde det, for at rødderne skulle opsuge vandet fra gravene, der ellers ville forpuste de omliggende brønde (22). To gl. asketræer på Skensved kirkegård stammede iflg. sagnet fra en hedensk offerlund, de gik ud i vinteren 1942 (23). Den store gamle ask på Hårslev kirkegård blev fældet 1914 (24), en ask på Grandløse kirkegård brændt af ondsindede folk mellem 1907 og 1912 (22). Hænge- eller sørgeask er hyppigt plantet ved gravsteder og monumenter (25).

LITTERATUR: (1) 879 58; (2) 161 1906/23:1008; (3) 519 123f; (4) 885 16,1939-40,67; (5) 328f 1,50; 488 o 62; (6) 679 259; 236 30/1 1927; (7) 161 1936/1; (8) 83 117(1771); 488 o 310; 328f 2,85; 941d 14; 161 1906/23:396 (v. Ringsted); (9) 488 o 64; 328f 1,52; 1008 4,1916,532; (10) 328f 2,84; (11) 328f 2, 87f; (12) 783b; (13) 360 2,1915,30; (14) 83 206 (1771); 488i 6.1.,77; 488 o 304; 328f 2,100; (15) 830 4,1885, 45; (16) 308b 269; (17) 488 8,1886,64; (18) 830 3, 1885,48; 228e 3,1157; (19) 830 3,1885,15,48; 19 123f; (20) 519 50; (21) 1004 23; 1004b 21f jf. 1007 1896,68f; (22) 161 1906/23:238; (23) 997 6 & 18/6 1947; (24) 760 686f; (25) 417 1923,1021.

SAGN OG LEGENDER

En nisse boede i hul ask (Egå; 1); gloende hjul blev set rulle ud fra gammel ask ved Siggård i Rutsker, Bornholm (2). Ejeren af Rønkildegård drømte tre nætter, at han skulle rejse til København og dér finde lykken. På Kgs. Nytorv traf han trediedagen en mand, som fortale, at han også havde haft en drøm: han skulle rejse til gården Rønkildegård i Jylland og under asketræ finde en kedel fuld af penge, men det troede han ikke på. Gårdejeren rejste straks hjem, fandt træet og pengene (3).

Legende: Judas ledte efter et træ til selvmordet, men først på asketræet fandt han en tilstrækkelig stærk gren; træet rystede af skræk over at skulle bære den hængte og skælver stadig – eller: det skælver, fordi Kain slog Abel ihjel under et asketræ (4). Sml. bævreasp bd. 2.

LITTERATUR: (1) 488g 2,36; (2) 161 1906/23:661 sml. 481 19; (3) 161 1906/14:1645 (1946); (4) 604 6/10 1936.

YGGDRASIL – VERDENSTRÆET

I den nordisk-germanske mytologi blev de første mennesker, manden Ask og kvinden Embla, dannet af henholdsvis asken og elmen (eller elen) og Odin gav dem ånde og liv (1).

Asken *Yggdrasil* = 'Odins hest' – spillede en vigtig mytisk rolle som det bedste og største af alle træer, helligst af alt i gudernes bolig Asgård; den var midtpunktet i nordboens verdensbillede og bar himmelhvalvet som stolpen husets tag; forestillingen kan være tilført tanker om et træ, hvorunder mennesker (og guder) samledes til rådslagning og rettergang (sml. s. 159). »Beretningerne om Yggdrasil [er] en dyb myte, der forekommer mig langt at overgå den jødiske myte om Livets Træ, fra hvilken den næppe stammer« *Thøger Larsen* (2).

Ja, kvinden det er livets træ,
alverdens læ, ask Yggdrasil.
Så spæd du kom fra hendes knæ,
og den du atter higer til.

Johannes V. Jensen (3).

Over verdner vide,
over is og ild
kugler sig i vælde
asken Yggdrasil.
Hør dens vårløvs hvisken –
som en tornerislen
suser rummets luftning sval og mild.

*Den hængte Judas. Kalkmaleri i Fanefjord Kirke.
Foto: Nationalmuseet.*

Alle slægter lytted
til det tyste spil:
skulle det os lære
hvad vor længsel vil?
Skal vi få at vide
af de toner blide
hvorfor jord og stjernehælv blev til?

Karl Jespersen (4).

Martin A. Hansen skildrer og tolker mytens indhold således (5):

»Yggdrasil er ikke et rigtigt træ. Det er snart gudens hest eller galge, snart er det selve universet eller det kosmiske træ, der ses om natten og har mælkevejen som stamme og stjernerne som løv. Og når der fortælles, at de tre mægtige norner bor under Yggdrasil, hvis rødder rinder fra tre verdensdele, og som står over tre gådefulde brønde, og at der i træet lever allegoriske dyr, en ørn, et egern, Ratatosk, en hjort, en drage, mens guden Heidrun, fra hvis yver der flyder mjød til guderne, æder af træets løv, så vil det sige, at Yggdrasil er et poetisk mytisk sindbillede, der hører til en abstrakt tænke måde. . . Yggdrasilbilledet har brugt hjemlige forestillinger, men de var flyttet over i en allegori, hvori der er indvandrede synsmåder, hellenistisk og kristen symbolisme«.

I N. F. S. Grundtvigs udgave af Saxo's »Danmarks krønike« (1818) hedder det om Frederik VI: Af ask er o dannemænds konge dit spir. . . opelsket. . . på Yggdrasil's hellige stamme. – Til Try højskoles jubilæum 1949 skænkede gamle elever en talerstol forestillende Yggdrasil (6).

LITTERATUR: (1) 716 83–85; 112 1,498,513; (2) 530d 77; (3) 433v 45; (4) sml. 600c 141–43; (5) 333h 22f, se også 112 483ff,512; 716 129ff; 159 1917,49–62; 178 12,1945,52f; 232 624; (6) 455 8/3 1949. – Anders Bæksted, Guder og helte i Norden (1971) 44–48,144.

VARSLER

Skreg krage i asketræ på kirkegården, var det et dødsvarsel (NSjælland; 1).

Det sene løvspring (normalt er træet først omkring 1. juni helt udsprunget, når andre træer og buske, i nogle år dog ikke egen, står grønne) gav anledning til en gammel og udbredt landboregel: Springer (eller: kommer) ask før eg, · giver (bliver som'ren bleg = tør; springer eg før ask, · giver (går) sommeren (i) vask = megen nedbør. Varianter: når egen knoppes før ask, giver sommeren rigelig vask, men knoppes asken før eg, gi'r sommeren rigelig bleg = tørvejr til at blege

vasketøj i (2); kommer eg før ask, bliver sommeren barsk (3); når eg springer ud før ask, giver sommeren plask (Lolland; 4); springer egen før asken, går hele sommeren i vasken. Faldt bladene om efteråret hurtigt af, blev vinteren ikke så streng (Sønderjylland; 5).

LITTERATUR: (1) 941d 37; (2) 725 11/9 1897 sml. 830 8,1887,38 (Fyn); (3) 161 1906/30:1; (4) 549 197; (5) 107 1940.

Bukar, Skovmærke, *Asperula odorata*

De 15–30 cm spinkle stængler med 6–8 blade i hver krans får maj–juni øverst en kvast af hvide tragtformede blomster; frugterne er beklædt med hagekrummede børster. Almindelig i skygge på muldet skovbund. Den tørre plante er vellygtende.

Bukar o. 1300ff (bukarue) med mange dialektformer: båer, bogar etc., måske oprindelig bog [bøgens frugt] + arve = 'arve i nedfalden bog eller under bøg'. Bukarlandet kaldes et skovparti på nordvestsiden af Vildtfogedbakken i Rude skov (1); Bukarbakken i Jonstrup Vang.

Skovmærke o. 1450ff (udtales ofte med tryk på æ), oprindelsen til navnets sidste led er uvis. Skovmærkepladsen ligger i Magleskov, Østermarie på Bornholm (2).

Mysike 1546ff; Jylland, Fyn, Bornholm, dialektisk møssing, møsken, mossika, mysling etc., af tysk musch = moskus, et vellugtende stof. *Bejler* 1767 og *præstelus* SFyn, også om andre planter med frugter, der hæfter til tøjet; *stjerneurt* 1774, *regnkrans* 1793, planten er anvendt som regnvarsler (s. 169), *skovgrønt* o. 1830. (3).

LITTERATUR: (1) 237d 161; 11 58; (2) 148 10,373; (3) 689 1,147f.

»GRØNNE KRANSE«

»Hele urten giver en liflig lugt fra sig, især når man i forstuen eller stuen gnider den mellem hænderne«. »Bønderne her i landet gør krans af bukar, hvilke de hænger i stuen på bjælkerne og giver god lugt fra sig og bortdriver ond stank« (1648; 1); bønderne »binder dem i krans til at sælge« (1761; 2), de kaldes *myssekranse* Viborgeggen, *skovmærkekranse* Fyn, *grønne krans* København (1796; 3). Et af omkvædene i en almuesang med københavnske gadesælgeres råb lød: Grønne krans! Grønne krans! skal I ha' grønne krans? (1791); »kransbønder« fra Nord-